

Jaarverslag 2023

Anders werken onder de Omgevingswet.

Naar
inhoud

Inhoud

Voorzitter Jan Markink

"Brede kennis en blik van Gelders Genootschap juist nu van toegevoegde waarde"

Het eerste jaar voorzitterschap zit erop en Jan Markink heeft het prima naar zijn zin. Afgelopen jaar leerde hij Gelders Genootschap goed kennen. "De mensen hebben allemaal hart voor de zaak", merkt hij. "Een goed teken dat veel medewerkers lang verbonden blijven aan het bureau. En gelukkig lukte het in de krappe arbeidsmarkt van nu om ook een aantal nieuwe specialisten aan te trekken."

“

"Het bureau ontwikkelt zich goed."

Bij zijn komst naar Gelders Genootschap in 2023 trof Jan een "mooi en gemêleerd" verenigingsbestuur. "Uit alle regio's in Gelderland zijn bestuurders vertegenwoordigd. Heel goed, want zo kunnen we breed uitwisselen welke ruimtelijke vraagstukken er zijn." Niet dat het bestuur zich zozeer richt op de inhoud van het advieswerk: in 2023 stonden vooral organisatiezaken op de agenda, zoals bedrijfsvoering en financiën.

"Het bureau ontwikkelt zich goed", vindt Jan. "Wel zijn het best uitdagende tijden. Het bouwen in Nederland komt toch langzaam op gang en dat heeft impact. Een aanzienlijk deel van ruimtelijke advisering draait immers om bouwplannen." Dat vraagt om kostenbewust en efficiënt werken en creatief

en ondernemend zijn. "Wat mij betreft kan Gelders Genootschap zich met alles wat het te bieden heeft, nog zichtbaarder op de kaart zetten."

Zelf droeg Jan daar afgelopen jaar ook zijn steentje aan bij. Onder meer door met directeur Renée Koning bij Provincie Gelderland te onderstrepen dat juist nu de brede kennis en blik van Gelders Genootschap van toegevoegde waarde is. "Nu er met alle transities in landbouw en energie zoveel afkomt op stad en platteland, kan Gelders Genootschap wijzen op de kansen om alles bij elkaar te brengen, zonder ruimtelijke kwaliteit te verliezen."

Directeur Renée Koning

"Wij zien in deze transitietijd kansen om de ruimtelijke kwaliteit te behouden of zelfs te versterken"

“

In deze 'transitietijd' zijn er enorme opgaven die steden, dorpen en landschappen écht zullen veranderen. De vragen die wij van onze gemeenten en anderen kregen in het afgelopen jaar, laten dat natuurlijk zien.

"Inpassing van windmolens en zonnevelden, een nieuwe inrichting van boerenerven, participatieavonden met inwoners over ruimtelijke ontwikkelingen, vernieuwende circulaire bouwprojecten, klimaatadaptatieplannen, inspirerende projecten om belangrijke thema's te agenderen: in dit jaarmagazine is er veel meer over te lezen.

"Ik ben er écht trots op dat het onze adviseurs heel vaak lukte om in kleinere en grotere vraagstukken kansen te zien om ruimtelijke kwaliteit te behouden of zelfs te versterken. Ook komende tijd blijven we dat natuurlijk doen, zoals we ons al 105 jaar inzetten voor de schoonheid van stad en land.

"Afgelopen jaar hebben we gemeenten volop ondersteund in hun voorbereidingen op de nieuwe Omgevingswet. Nu komen steeds meer gemeenten toe aan het ontwikkelen van omgevingsvisies en omgevingsplannen, die richting geven aan toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen. Ook hier adviseren we over.

"Doordat we voor zoveel gemeenten en andere opdrachtgevers actief zijn, kunnen we een mooie rol spelen in het inspireren van anderen. Dat doen we ook via onze vernieuwde nieuwsbrief, website en dit jaarmagazine. Veel lees-, kijk- en bladerplezier!"

”

Gelders Genootschap in vogelvlucht

Onze missie in praktijk

Wij staan voor de schoonheid van stad en land. Met een deskundige kijk op de waarden, kwaliteiten en eigenheid van gebouwen, landschappen, dorpen, steden en erfgoed, adviseren onze specialisten gemeenten in Gelderland, en Noord-Limburg over het mooier maken van de (leef)omgeving voor hun inwoners.

“

Wij staan voor de schoonheid van stad en land”

Onze leefomgeving verandert. Verduurzaming, veel woningbouw, klimaatadaptaties, leegstaand erfgoed en de omvorming van de landbouw: er komt veel af op stad en land. Wij helpen gemeenten plannen maken die ervoor zorgen dat het voor inwoners fijn wonen, werken en recreëren blijft.

Wij bundelen onze kennis over architectuur, landschap, stedenbouw en erfgoed. Samen bieden wij inzicht in de identiteit, kwaliteit en historie van een gebouw of gebied. Wij helpen gemeenten keuzes maken en zoeken samen naar kansen om de leefomgeving mooier te maken door nieuwe waarden toe te voegen aan ruimtelijke ontwikkelingen.

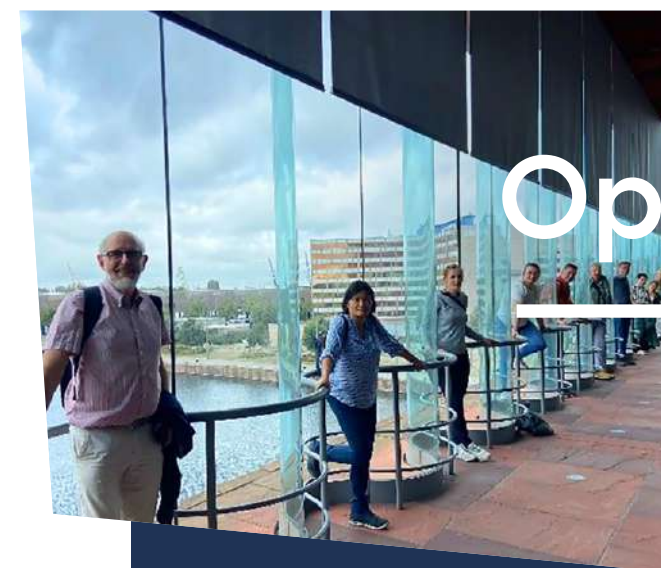

Huisstijl opgefrist!

Onze visuele identiteit is weer helemaal van nu! In 2023 werd die door Studio Nieuwe Weide aangepast en opgefrist. Ons logo is nog steeds herkenbaar, met erbij een vrolijke stip aan de horizon die de gezamenlijke missie waar we met onze leden aan werken mooi symboliseert: de schoonheid van stad en land.

Nieuwe website

Informatie én inspiratie: die bieden we op onze nieuwe website, die sinds juli 2024 live is. In 2023 is met een aantal medewerkers hard gewerkt aan het concept én de inhoud van de nieuwe site. **Neem snel een kijkje en ontdek meer over actuele projecten!**

Op studiereis!

Het thema: contrasten.

Het typisch open landschap van Zeeuws-Vlaanderen staat in schril contrast met het dichte, stedelijke gebied rond Antwerpen. Dat werd zeker duidelijk tijdens het bezoek aan het vervallen 'spookdorp' Doel én tijdens het bezoek aan het drukke, bruisende centrum van de stad. We bezochten het havengebied, de Cuyperskerk in Sas van Gent, het Groen kwartier met PAKT, de wijk Zurenborg en het KMSK. Zo deden we een bák aan kennis en inspiratie op, die we weer kunnen inzetten in ons dagelijks werk.

Als 38 bevlogen en betrokken medewerkers van het bureau van het Gelders Genootschap investeren we in onze ontwikkeling. Naast cursussen, opleidingen en trainingen, gaan we om het jaar op studiereis. In 2023 verkenden we Zeeuws-Vlaanderen en Antwerpen.

Scan en download onze studiegids!

Wat doen wij en hoe werken wij?

Onze adviseurs werken vanuit de drie teams Bouwen, Landschap en stedenbouw en Erfgoed intensief met elkaar samen. Doordat we zoveel verschillende gemeenten en andere opdrachtgevers adviseren en ondersteunen, kunnen we óók delen wat elders goed werkt. Dat gaat niet alleen over inhoudelijk goede ruimtelijke oplossingen, maar ook over beleidsontwikkeling of de inrichting van werkprocessen.

Om goede 'praktijken' te delen en kennisuitwisseling te stimuleren, organiseerden we ook in 2023 netwerkbijeenkomsten, webinars en excursies voor ambtenaren en bestuurders.

Bouwen

Als onafhankelijke experts adviseren wij colleges van burgemeester en wethouders over bouwplannen en toetsen die aan het gemeentelijk welstands- of omgevingsbeleid.

Graag denken we vroeg in de planvorming of beleidsontwikkeling mee, zodat we kunnen helpen om doordachte keuzes te maken die bijdragen aan de omgevingskwaliteit.

Hoe helderder het omgevingsbeleid, hoe beter plannenmakers dit kunnen vertalen in goed ontworpen gebouwen. Onze architecten trekken hiervoor samen op met collega-experts in erfgoed, landschap en stedenbouw.

Landschap en stedenbouw

De transities in energie en landbouw, verduurzaming, klimaatadaptatie, biodiversiteit en de vele woningen die we moeten bouwen: dit alles levert grote uitdagingen op voor dorpen, steden, landgoederen, buitenplaatsen en het landelijk gebied.

Met onze kennis over de ontstaansgeschiedenis en de culturele en ruimtelijke identiteit van een plek, landschap of regio, helpen wij gemeenten toekomstbestendige keuzes en passend omgevingsbeleid te maken. Wij reiken ideeën aan en helpen zo de leefomgeving mooier maken.

Erfgoed

Erfgoed vertelt het verhaal van onze omgevingsgeschiedenis. Dat verhaal helpt ons om ons te verbinden met onze buurt, dorp, stad en streek en om te genieten van onze omgeving.

Kostbaar erfgoed willen we behouden én toekomstgericht ontwikkelen, door te verduurzamen of er een nieuwe invulling voor te vinden. Wij helpen gemeenten hierbij, door erfgoedwaarden te duiden en mee te denken over creatieve oplossingen om erfgoed te verbijzonderen. Ook begeleiden wij erfgoedtransformaties en ontwikkelen erfgoedbeleid.

Samenwerkingspartners

Gelders Genootschap is lid van het Team Ruimtelijke Kwaliteit Nederland, waarin we met collega-organisaties en de Federatie Ruimtelijke Kwaliteit samenwerken. Door onze krachten te bundelen, kunnen we gebruikmaken van elkaars deskundigheid en gezamenlijke, landelijke projecten en onderzoeken uitvoeren. Andere samenwerkingspartners zijn onder meer Landschapsbeheer Gelderland, Monumentenwacht Gelderland, Gelders Erfgoed, Geldersch Landschap en Kasteelen en het tijdschrift Monumentaal.

Samenwerkingsverband Cultuurhistorie Gelderland

Samen met Monumentenwacht Gelderland voeren wij de activiteiten uit voor Samenwerkingsverband Cultuurhistorie Gelderland (SCG). SCG ondersteunt Gelderse gemeenten bij de ontwikkeling en uitvoering van hun cultuur-historisch beleid.

Wij zijn er voor alle ambtenaren en bestuurders van gemeenten die te maken hebben met erfgoed. Wij organiseren netwerk- en themabijeenkomsten, cursussen, webinars en excursies en je kunt bij ons terecht voor alle vragen over cultuurhistorisch beleid.

Elke twee weken is er het Planoverleg Cultuurhistorie Gelderland, waar gemeenten ingrijpende plannen voor rijksmonumenten tijdig kunnen afstemmen met de samenwerkende partners van het SCG.

In 2023 brachten we een nieuwe informatiefolder uit. Scan en download die!

Inspanningen en resultaten 2023

Anders werken onder de Omgevingswet

Op weg naar de nieuwe Omgevingswet – sinds 1 januari 2024 is die in werking – ondersteunden en adviseerden we onze gemeenten in 2023 bij de voorbereidingen daarop. De sleutelwoorden: integraal werken.

De Omgevingswet gaat over de ruimte waarin mensen wonen, werken en ontspannen. De nieuwe wet ging (na vijf keer uitstel) in op 1 januari 2024 en bevat regels voor wat er buiten te zien, horen en ruiken is.

Een vergunning aanvragen voor een nieuw plan of idee kan nu in het nieuwe digitale Omgevingsloket, waarin alle regels en plannen staan van gemeenten, provincies, waterschappen en Rijk.

 Meer informatie en een korte animatie over de nieuwe Omgevingswet.

In samenhang belangen afwegen

Wie Omgevingswet zegt, zegt integraal werken. Dat betekent kijken naar de samenhang tussen de verschillende onderwerpen die spelen bij een ruimtelijk vraagstuk en verschillende perspectieven en belangen afwegen.

Dit is vaak best ingewikkeld, want naast de gewenste ruimtelijke kwaliteit spelen meer thema's een rol. Denk aan geluid, lucht, bodem, milieu en water. Gemeenten hebben bovendien te maken met grote maatschappelijke opgaven, zoals de energietransitie, de klimaatadaptatie, het woningtekort, de veranderingen in het landelijk gebied, de circulaire economie en mobiliteit.

Gemeenten op tijd klaar voor de Omgevingswet

In 2023 hielpen we gemeenten bij het regelen van wat wettelijk echt nodig was: het vaststellen van een verordening en het benoemen van een gemeentelijke adviescommissie. Dat is goed gelukt: alle Gelderse gemeenten waren op tijd klaar.

Verbreiding van de commissies komt de kwaliteit van ruimtelijke plannen ten goede. Onze experts in bouwen, landschap en stedenbouw en erfgoed zijn soms 'huisadviseur', worden ook wel gedetacheerd of draaien vast mee in de commissies.

Een aantal gemeenten voegde ook leefbaarheids- en duurzaamheidsspecialisten toe aan hun commissies, wat de integrale benadering ten goede komt. Dan worden ook aspecten als hittestress en natuur-inclusief en biobased bouwen meegenomen in de advisering. Of, zoals in Apeldoorn, het welbevinden van inwoners.

Meer nieuwe adviesvormen

Gemeente Wijchen werkt met een dorpsbouwmeester. In andere gemeenten richten kwaliteitsteams – kortweg Q-teams – zich op een specifieke gebiedsontwikkeling. Voor Buitenstad in Zaltbommel, de projecten Doornsteeg en St. Jozef in Nijkerk en de verbouwing en renovatie van Paleis 't Loo in Apeldoorn bleek dit de afgelopen tijd een gouden greep. Het pionieren met nieuwe adviesvormen gaat in 2024 zeker door. Werkenderwijs doen we zo samen met gemeenten steeds meer ervaring op, al dan niet onder invloed van nieuwe jurisprudentie, die ongetwijfeld ook zal ontstaan.

Met de komst van de Omgevingswet ontstaan ook nieuwe adviesvormen. Gemeenten kiezen hun eigen manieren om plannen te toetsen.

Voor onszelf betekent dit vooral dat we steeds meer vanuit de bredere kwaliteitsambities van gemeenten adviseren. Dit is bijvoorbeeld zo bij zogenoemde Buitenplanse Omgevingsactiviteiten, waarbij vaak sprake moet zijn van een evenwichtige toedeling van functies aan locaties. Dan moeten wij 'een goede omgevingskwaliteit' meewegen: de algehele waarde en aantrekkelijkheid van de leefomgeving. Het gaat dan dus niet alleen om hoe bouwwerken eruit zien, maar om de totale ruimtelijke inbedding daarvan in de leefomgeving. Dit wegen doen we op basis van het Omgevingsplan en de beoordelingsregels die daarin staan voor stedenbouw, landschap, natuur, architectuur en erfgoed.

● UIT DE PRAKTIJK

Meerwaarde Q-team bewijst zich in project Rivierduinen in Silvolde

Wat werken in een Q-team kan opleveren, is te zien bij het project Rivierduinen in Silvolde, dat in 2023 werd geopend door toenmalig minister Hugo de Jonge. Een voormalige fabriekslocatie is getransformeerd in een open, groene en duurzame woonbuurt met twintig woningen en 39 appartementen. Naoberschap staat centraal. Het project won de Cobouw Award 2024 en is ook genomineerd voor de BNA beste gebouw van het jaar 2024.

De projectambities waren groot. Rivierduinen moest niet alleen duurzaam en circulair gebouwd worden, maar ook wilden de initiatiefnemer (de zoon van de voormalige fabriekseigenaar) en de gemeente dat er echt een gemeenschap zou ontstaan in de nieuwe woonbuurt. Waar bewoners bijvoorbeeld ook hun auto en andere voorzieningen zouden kunnen delen.

De plannen ontstegen de bestaande welstandskaders, dus stelde onze architect Nicolette Huibrechtse voor om een Q-team in te richten. Daarin werkte zij mee aan het formuleren van de kwaliteitseisen die leidden tot een specifiek toetsingskader voor het gebied. Ook stuurde en bewaakte zij mede de beeldkwaliteit en adviseerde over de stedenbouwkundige inpassing. Dit zorgde voor duidelijkheid voor de ontwikkelaars én voor een compact vergunningstraject.

En het resultaat mag er meer dan zijn! De woonbuurt is uniek voor Silvolde. Dat komt onder meer door de prefab modulaire, circulaire en afwisselende bouw, de stedenbouwkundige opzet en de landschappelijke inrichting. Een vroegere rivierduin is teruggebracht in het hart van de wijk.

De opzet sluit aan bij de dorpse maat en schaal, met doorkijkjes naar het buitengebied en paden en wegen die aansluiten op de dorpse structuur. De woningen omarmen het rivierduin, waardoor een besloten binnenterrein ontstaat met de voormalige fabriekshal als centrale ontmoetingsplek. Hier is het voor starters en senioren als 'naobers' prima wonen!

Scan en lees en bekijk meer!

Oude situatie

Nieuwe situatie

In dialoog Steeds vaker vroeg in de planvorming

Werden plannen vroeger pas na de vergunningaanvraag getoetst, tegenwoordig zien we (gelukkig!) dat initiatieven al in de ideefase worden besproken. Zo'n 'vroeg' en dan voortdurende dialoog, komt de efficiëntie én ook de uiteindelijke ruimtelijke kwaliteit vaak ten goede.

Een mooi voorbeeld is de commissie omgevingskwaliteit van gemeente Apeldoorn, die als sparringpartner vroegtijdig wordt opgezocht door gemeentelijke stedenbouwkundigen. Dit werkt sneller en dat is gezien de stevige woningbouwambities welkom.

Andere gemeenten werken met zogenoemde initiatieftafels, regietafels (zoals gemeente Epe) of omgevingsstafels, zoals gemeente Doesburg. Aan dit soort tafels zitten onze adviseurs van bouwen, landschap en stedenbouw en erfgoed steeds vaker samen aan tafel en kunnen dan het belang van brede ruimtelijke kwaliteit onderstrepen.

Bijzondere dialoog in Berg en Dal: initiatiefnemers landgoed ontwerpen mee in gezamenlijke werkateliers

Gelukkig hebben initiatiefnemers zelf de ruimtelijke kwaliteit ook vaak goed in beeld. Een mooi voorbeeld is Landgoed De Kleverbergh in Berg en Dal. Een groep particulieren – verenigd in de Vereniging Leven met het Land - wil een oude steenfabriek en manege renoveren en heeft daarvoor flinke ambities. In dialoog met de gemeente en Gelders Genootschap zijn zij sinds 2023 aan de slag in werkateliers om tot een waardevol plan te komen.

Wat is de werkelijke waarde van een gebied? Vanuit die vraag is de Vereniging Leven met het Land gekomen tot een prachtig idee: het maken van een plek waar op allerlei manieren geleefd kan worden met het land.

Dat betekent ruimte voor regeneratieve landbouw, een creatieve broedplaats, collectieve voorzieningen en kleinschalige woningbouw. De pijlers daarvoor zijn een bio-divers landschap, natuur-inclusieve landbouw, lokaal en sociaal ondernemen en ecologisch bouwen. Om de historische gelaagdheid van dit gebied te behouden, blijven contouren van bijvoorbeeld de voormalige vlamoven en gebouwen als de smidse en een haaghut herkenbaar.

Om tot een concreet plan te komen, zijn we volop in dialoog met elkaar. Heel bijzonder is dat de initiatiefnemers zelf volop meedoen in alle fases: het ontwerpbestemmingsplan, de stedenbouwkundige schetsen, het beeldkwaliteitsplan en de architectonische ontwerpen. Dat vraagt van de gemeente en van onszelf veel creativiteit. Dat is wennen en niet altijd makkelijk, omdat er geen strakke kaders zijn. Zonder te tornen aan de gewenste omgevingskwaliteit, werken we wel met veel energie en enthousiasme al doende samen aan een mooi landgoed voor de gemeente Berg en Dal!

Nieuw inspirerend omgevingsbeleid (dat we sámen ontwikkelen)

De integrale en brede aanpak van omgevingskwaliteit moet uiteindelijk landen in een allesomvattend Omgevingsplan. Daarbij gaat het minder over 'de regels', maar meer over het stimuleren en begeleiden van initiatieven, zodat die bijdragen aan goede omgevingskwaliteit en een gezonde en veilige omgeving.

Gemeenten konden in de overgang naar de Omgevingswet hun bestaande welstandsnota's of nota's ruimtelijke kwaliteit meenemen in het tijdelijke omgevingsplan, maar zij moeten die de komende tijd dan wel gaan herzien. We hielpen en helpen gemeenten daarbij en dat is altijd maatwerk.

Verschillende accenten

Sommige gemeenten willen bijvoorbeeld dat participatie nadrukkelijk terugkomt in het nieuwe beleid en willen samen met inwoners ontwikkelen. Andere gemeenten leggen weer meer nadruk op criteria voor de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving van het monument en op duurzaamheid, of stellen geheel nieuw, eigentijds en samenhangend beleid op voor architectuur en bouwen, stedenbouw, landschap en cultuurhistorie.

Beleid laten aansluiten

Welk perspectief gemeenten ook kiezen: wij helpen graag bij het opstellen van nieuw kwaliteitsbeleid, dat Omgevingswet-proof is, dat aansluit bij de wensen van inwoners en bij de gemeentelijke ambities. Zo zijn we ook gestart met nieuw beleid voor omgevingskwaliteit voor gemeente Brummen. Die werkt aan een omgevingsvisie waarvan ruimtelijke kwaliteit integraal onderdeel is. Goed nieuws voor de schoonheid van stad en land!

Ook focus op nieuw erfgoedbeleid

Voor gemeenten Brummen, Zevenaar en Middelburg zijn/gaan we ook aan de slag met kwaliteitsbeleid. De aanleiding daarvoor is de wens voor nieuw erfgoedbeleid en de gemeenten pakken dat dan breder aan. Vaak is (erfgoed) participatie een belangrijk onderdeel van deze projecten. Voor het nieuwe beleid voor gemeente Zevenaar werken we samen met een van onze partners in de Gelderse Erfgoedalliantie, Erfgoed Gelderland. Die neemt het participatiedeel voor zijn rekening.

Vaker cultuurhistorische waarden duiden

Onder de Omgevingswet is nog beter geregeld dat gemeenten inzicht moeten hebben in de cultuurhistorische waarden. Dat gaat om meer dan monumenten alleen, ook karakteristieke panden, waardevol landschap en stedenbouwkundige ensembles worden meegenomen.

Wij verwachten dat we steeds meer vragen krijgen om te helpen om deze cultuurhistorische waarden in kaart te brengen, te duiden en te waarderen.

Arnhem heeft er een beschermd dorpsgezicht bij (en inwoners zijn blij!)

Bewoners wilden het graag en de gemeenteraad óók: van Elden een beschermd gezicht maken. Het dorpje hoort bij gemeente Arnhem en wij maakten in 2023 een Toelichting Beschermd Dorpsgezicht voor deze unieke plek.

Op basis van de toelichting van Gelders Genootschap is een aanwijzingsprocedure in gang gezet, zodat Elden op weg is om beschermd dorpsgezicht te worden. Dit gaat helpen om de historische en dorpse kwaliteiten van Elden te koesteren en te voorkomen dat het dorpje 'opgaat' in Arnhem-Zuid. Bij nieuwe ontwikkelingen gelden de beschreven waarden en karakteristieken als belangrijk toetsingskader.

Elden heeft nog een echt dorps karakter, met de bebouwing langs de Huissensedijk met daaraan de Bonifatiuskerk. Daarnaast herken je een wederopbouwplan, met de Brink en de Lucaskerk. De naoorlogse toevoegingen waren van grote invloed op de structuur van het dorp.

Ook voor de gemeente Druten hebben we nieuwe gezichten geïnventariseerd en wordt er gewerkt aan het aanwijzen van deze gezichten. Bijzonder is dat deze gezichten bij Horssen en Afferden ook een sterk landschappelijk karakter hebben. De Omgevingswet biedt extra mogelijkheden om ook dit soort cultuurlandschappen beter te beschermen.

Erfgoed verduurzamen: er kan meer dan je denkt

Hoe zorg je voor een goed evenwicht tussen bescherming van cultureel erfgoed én de maatregelen die nodig zijn voor de energietransitie? Er kan vaak meer dan je denkt! Zo brachten we in 2023 een beleidsadvies uit voor het gebruik van zonnepanelen in het beschermd stadsgezicht van Doesburg – met verduurzaming en omgevingskwaliteit in balans.

Ook voor de historische kernen van Culemborg en Buren hebben we dit soort beleid gemaakt en in 2024 doen we dat ook voor gemeenten Oss, Wijchen en Druten. Daarbij besteden we veel aandacht aan participatie. In enquêtes en tijdens

informatieavonden zijn bewoners gevraagd om mee te denken over verruiming van het beleid.

We bekijken dit vraagstuk dus niet alleen met onze erfgoedbril op, maar ook vanuit stedenbouw en 'beleving'. Hoe zit zo'n beschermd stads- of dorpsgezicht in elkaar? Waar kunnen zonnepanelen wél een plek krijgen, zonder afbreuk te doen aan kwaliteit?

Scan en lees een interview met onze adviseur Madelinde Roelofs over zonnepanelen in beschermde gezichten.

Maatwerk voor Monumenten: OpMaat voor Ellecom

Gemeente Rheden voert het driejarig programma Maatwerk voor Monumenten uit. Onderdeel daarvan was het project OpMaat voor Ellecom (dat in gemeente Rheden ligt), dat we in 2023 presenteerden. We verkenden en toetsten de mogelijkheden om verduurzaming van een cultuurhistorisch waardevol gebied te versnellen, rekening houdend met bescherming van natuurwaarden.

De projectambities waren groot. De eerste stap in het project was een analyse van de cultuurhistorische waarden, de aanwezige gebouwtypen en de omgevingskwaliteit van de verschillende wijken en buurten. Die waarden én de verduurzamingsambities hebben we besproken met lokale historici en de werkgroep Ellecom Energie Neutraal.

Op basis van de analyse hebben we zogenaamde gebieds- en gebouwspaspoorten gemaakt, waarmee inwoners makkelijker karakteristieke kenmerken herkennen en zo als groep, straat of buurt maatregelen kunnen uitwerken. Dit kan versnelling of kostenbesparing opleveren.

Ook namen we samen met Martijn Andela van de gemeente het huidige beleid onder de loep om goed te kijken welke snelle oplossingen te versterken zijn. Het gaat niet alleen over het

collectief plaatsen van zonnepanelen of snellere vergunningverlening, maar bijvoorbeeld ook over het terugbrengen van buitenluiken of natuuronderzoek doen voor een groter gebied. Dat kan de kosten voor individuele eigenaren beperken en verduurzaming versnellen.

Goede voorlichting stimuleert monumenteigenaren om te verduurzamen

In ons advieswerk komen steeds meer plannen langs voor verduurzaming van erfgoed. Het meest toegepast: vervanging van enkel glas, gevel- en dakisolatie of – zoals eerder genoemd – het aanbrengen van zonnepanelen. Maar er is meer mogelijk.

Gemeenten willen monumenteigenaren graag een handje helpen bij verduurzaming en vragen ons geregeld om informatieavonden te organiseren. Dit doen we vaak samen met Monumentenwacht en het Restauratiefonds. Dit soort voorlichting helpt eigenaren om door de bomen het bos te blijven zien. Wij geven ze handvatten om echt stappen te zetten om hun pand toekomstbestendig te maken.

Boek met routekaart voor klimaat-adaptieve landgoedlandschappen

Het boek **Resilient Estate Landscapes Gelderland** verscheen in 2023 en biedt veel kennis over het klimaatbestendig maken van landgoedlandschappen.

Het boek biedt een krachtige routekaart voor de bescherming en ontwikkeling van toekomstbestendige landgoedlandschappen door een praktijkgerichte aanpak en de implementatie ervan in beleid, planning en ontwerp te presenteren.

De publicatie is het resultaat van een samenwerkingsproject van TU Delft Landschapsarchitectuur, Provincie Gelderland en het Gelders Genootschap in het kader van het programma Karakteristiek en Duurzaam Erfgoed (KaDEr) en het EU-Interreg project Innocastle.

Energietransitie: ook kansen voor versterking van het landschap

De energietransitie zal ons landschap veranderen, zowel in het stedelijk als het landelijk gebied. Hoe kan dit zorgvuldig en met oog voor ruimtelijke kwaliteit?

In 2023 ondersteunden we verschillende gemeenten bij de uitwerking van hun beleid, zodat zonnepanelen en kleine windmolens goed kunnen worden ingepast. Zo hebben we voor de gemeente Gennep een landschappelijk kader gemaakt voor grootschalige opwekking.

Ook voor gemeenten Brummen, Duiven en Buren begeleidden we inpassing van grootschalige parken. Hierbij is het veelal goed gelukt om niet alleen te focussen op het uit het zicht nemen van zonnepanelen, maar kunnen we het landschap op de langere termijn versterken, met oog voor de zorgen van omwonenden.

Expeditie Mooi Gelderland

Expeditie Mooi Gelderland is het vervolg op de Gelderse Prijs Ruimtelijke Kwaliteit 2022 van de provincie Gelderland. Gelders Genootschap is curator van deze prijs, die in 2024 weer wordt uitgereikt.

Samen met de provincie delen we verhalen en ervaringen van genomineerde en prijswinnende projecten uit deze én eerdere edities van de Gelderse Prijs voor Ruimtelijke Kwaliteit. In 2023 werd het symposium Baakse Beek georganiseerd. Het landgoederenproject waar herstel van het watersysteem centraal staat.

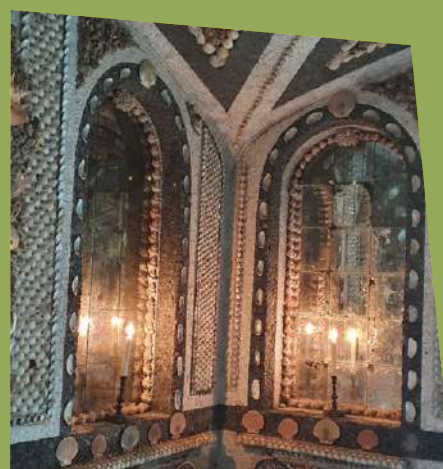
Wat kunnen we leren van succesvolle projecten in onze provincie? We hebben veel ambities in Gelderland. Zoals woningen bouwen, de energietransitie, natuur herstellen en landbouw duurzamer maken. Als we dat allemaal doen, moet onze provincie bijna twee keer zo groot zijn. We moeten dus kiezen en slim combineren. Daarover gaat Expeditie Mooi Gelderland.

Samen met provincie Gelderland organiseren we in 2024 de 10e editie van de Gelderse Prijs voor Ruimtelijke Kwaliteit.

Meer aandacht voor historische interieurs

In 2023 brachten we het thema historische interieurs onder de aandacht bij gemeenten en dat hielp om meerdere projecten te starten. We blijven ons in 2024 inzetten om dit waardevolle maar ook kwetsbare erfgoed te ondersteunen.

Voor gemeente Rheden deden we een bureau-inventarisatie op basis van bestaand beeldmateriaal, redende beschrijvingen en foto's van de website Funda. Zo brachten we in kaart welke monumentale panden mogelijk ook een bijzonder interieur zouden kunnen hebben. Het onderzoek leverde een lijst op met verwachtingswaarden per pand. Hiermee kan de gemeente eigenaren beter informeren over het belang van het behoud van hun historische interieur.

Waardestellingen helpen 'leed' voorkomen

Een ander belangrijk instrument dat we hebben ingezet, zijn waardestellingen van historische interieurs. Vaak worden de waarden van dergelijke interieurs vlak voor een verbouwing onvoldoende in kaart gebracht, met als risico dat waardevolle elementen tijdens werkzaamheden per ongeluk worden gesloopt of beschadigd. Door deze waarden vooraf inzichtelijk te maken, kunnen gemeenten weloverwogen beslissingen nemen over wat behouden moet blijven en wat eventueel ruimte kan maken voor nieuwe ontwikkelingen.

Achterhoeks project afgerond

In het oosten van de Achterhoek rondden we het regionale project Een Toekomst voor Historische Interieurs in de Oost-Achterhoek af. We zijn hier workshops gaan geven om eigenaren en gebruikers meer te leren over historische interieurs en wat zij kunnen doen om dit kwetsbare erfgoed te onderhouden.

Onderzoek erfgoedparticipatie en inclusie

Erfgoed zou iets moeten zijn waar iedereen zeggenschap over heeft en eigenaarschap bij voelt. Oftewel: erfgoedparticipatie zou mogelijk moeten zijn voor iedereen. Toch is zeggenschap over erfgoed niet vanzelfsprekend. Niet iedereen voelt zich immers betrokken bij erfgoed, voelt zich geroepen om 'aan erfgoedparticipatie te doen' of heeft daar toegang toe.

In 2023 deden Maaike Knibbe en Loes Verhoeven onderzoek naar de inclusiviteit van erfgoedparticipatie, als onderdeel van hun stageopdracht voor Erfgoed Nederland en Gelders Genootschap. Zij onderzochten twee casussen om het perspectief van burgers helder te krijgen. De eerste casus gaat over de betrokkenheid bij en het gebruik van drie Arnhemse stadsparken, de tweede over de erfgoedbeleving van Caribische Nederlanders, met buitenhuis Zypendaal als

praktijkvoorbeeld. De twee auteurs doen verschillende aanbevelingen om erfgoedzorg inclusiever te maken.

Gelders Genootschap houdt erfgoedparticipatie én het thema inclusie zeker op de agenda de komende jaren.

● Scan en lees het onderzoeksverslag

Oorlog in Arcadië: bouwen aan een community

Oorlog in Arcadië ging in 2021 van start en wordt op 3 juli 2024 feestelijk afgerond met een boekpresentatie voor 'het publiek' en een handreiking. Daarin delen we kennis over het erfgoed uit de Tweede Wereldoorlog op Nederlandse landgoederen en geven tips om dat te behouden. In 2023 organiseerden we diverse erfgoedbijeenkomsten en studiebezoeken in onderzoeksgebieden. Zo bouwden we aan een community die zich hopelijk blijft inzetten voor dit bijzondere erfgoed.

Samen met de Nederlandse Kastelenstichting werken we samen in het landelijke onderzoeksproject Oorlog in Arcadië, 1940-1945, over kastelen, buitenplaatsen en landgoederen in de Tweede Wereldoorlog. Dit verhaal is nog vrij onbekend, omdat er zowel vanuit militaire geschiedenis als vanuit buitenplaatsengeschiedenis nog weinig aandacht voor was. Daar willen we verandering in brengen. We kijken in dit onderzoek niet alleen naar wat er toen gebeurd is, maar ook naar hoe we nu omgaan met dit erfgoed.

In 2023 gingen we op studiereis naar de Veluwezoom, Atlantikwall en de Utrechtse Heuvelrug en deelden interregionaal veel kennis met elkaar. We organiseerden ook erfgoedbijeenkomsten over de huidige omgang met het

oorlogsverleden op kastelen en landgoederen en keken zowel naar het immateriële (herinneringen en verhalen) als het materiële erfgoed (fysieke oorlogserfgoed). Denk aan loopgraven, bunkers, schuttersputten, kasteelruïnes en lege huisplaatsen waar ooit landhuizen stonden.

Op basis van de gesprekken met de landgoedeigenaren en -beheerders, overheden en erfgoedexperts en individuele gesprekken met eigenaren, overheden en erfgoeddeskundigen, stellen we de handreiking Oorlog in Arcadië op. Hoe behouden we het erfgoed op Nederlandse landgoederen en hoe delen we de verhalen van Oorlog in Arcadië met bezoekers?

Focus op naoorlogs erfgoed

De naoorlogse periode (wederopbouw en Post '65) blijkt helaas onderbelicht in de erfgoedzorg. Daarom zetten wij juist het naoorlogs erfgoed in 2023 in de spotlight. In verschillende gemeenten breidden we monumentenlijsten uit met gebouwen uit de wederopbouw en Post '65-tijd.

In Lingewaard beschreven we een groot aantal sociale woningbouwcomplexen en boerderijen en in Renkum een bijzonder flatgebouw: De Wijde Rijnblik uit 1951.

Samen met Arcadis voerden we in Heumen een cultuurhistorische waardenstelling en bouwkundige inspectie uit voor de structuraal-architectuurhistorische Jenaplanschool de Vuurvogel uit 1978.

In 2023 maakten we ook een begin met een inventarisatieproject in Harderwijk voor Post '65.

● UIT DE PRAKTIJK

On tour om naoorlogs erfgoed naar gemeenten te brengen

Om het naoorlogs erfgoed bij verschillende gemeenten onder de aandacht te brengen, gingen we in 2023 met onze SRV-wagen op tournee langs Gelderse gemeenten.

In de wagen presenteerden we een minimuseum en een escaperoom om zo op een eigentijdse manier kennis te delen. Hoe leefden mensen toen, hoe zag alles eruit, wat waren belangrijke gebeurtenissen? Ook gaven we een beeld van de architectuur in die naoorlogse tijd en de gebruikte materialen.

Aan de komst van de SRV-wagen was een werksessie gekoppeld met ambtenaren vanuit verschillende beleidsdomeinen. Zij gingen met elkaar in gesprek over kansen voor verduurzaming, herbestemming en klimaatadaptatie van/rond naoorlogs erfgoed. Een typisch naoorlogse wijk in de gemeente stond centraal.

Ook in 2024 gaan we door met de werksessies naoorlogs erfgoed voor gemeenten.

Woningbouw: vaart maken mét omgevingskwaliteit

Eén van de grote maatschappelijke én ruimtelijke opgaven van nu: wonen!

Door het grote woningtekort is er vaak haast om te bouwen, maar natuurlijk blijven wij inzetten op de noodzakelijke aandacht voor ruimtelijke kwaliteit en het creëren van een fijne woonplek met respect voor de omgeving.

In Doesburg, Gennep en Wapenveld ondersteunden we bij het uitwerken van plannen voor nieuwbouwwijken. Door tijdig na te denken over randvoorwaarden vanuit landschap, stedenbouw, openbare ruimte en ontsluiting, ontstaan daar wijken met omgevingskwaliteit.

Commissie Omgevingskwaliteit is in Apeldoorn belangrijke sparringpartner voor de stadsstedenbouwer

Net als veel andere gemeenten, wil ook Apeldoorn de komende jaren flink investeren in woningbouw. Er komen in korte tijd ongeveer achtduizend woningen bij en twee-derde daarvan moet in de bestaande stad komen. Hoogbouw maakt het mogelijk om veel woningen in een toch groene omgeving te bouwen. De Commissie Omgevingskwaliteit is de sparringpartner van de stadsstedenbouwer en denkt tijdig mee over de bouwplannen.

Binnen de zogenoemde binnenstedelijke Apeldoornse Kanaalzone (kortweg BSK-zone) zijn inmiddels verschillende projecten gestart, zoals die in de gebieden Veldhuis, Kayersmolen Noord en de KPN-Hof. Ook de complexe herbestemming van het monumentale voormalige Centraal Beheergebouw staat op de agenda.

Grootse plannen, waarbij de Commissie Omgevingskwaliteit – waarin Gelders Genootschap vertegenwoordigd is – vanaf het begin goed is aangehaakt als belangrijke sparringpartner voor onder andere de stadsstedenbouwer. Door tijdig samen de waarden van een plek te duiden en die te vertalen naar reële ontwerputgangspunten, werken we snel mét oog voor kwaliteit.

Soms leidt dit tot bijstelling van bestaand beleid, zoals is gebeurd bij de verouderde hoogbouwvisie van de gemeente. Samen is nagedacht over de impact die hoogbouw kan hebben op het stedelijk silhouet, om te voorkomen dat er een al te groot contrast ontstaat met de vaak kleinschalige bebouwing die medebepalend is voor de identiteit van Apeldoorn.

Op de plek van het te slopen winkelcentrum De Oranjerie wil Apeldoorn een nieuw stadspark maken, naast woningen, winkels en een hotel. Ook hierover is de commissie met de stadsstedenbouwer en architect al veel in gesprek geweest over ontwerpkeuzes. Die dialoog wordt breed gevoerd, over de exacte plek van de torens in het plan, tot de opzet van de colonnades en van de aansluiting op de stad tot materiaalkeuzes voor de gevels.

Gelders Genootschap ook intern volop aan de slag

Om onszelf goed voor te bereiden op de Omgevingswet, hebben we ook intern, binnen Gelders Genootschap, veel werk verzet in 2023. Denk aan professionalisering om 'anders' te gaan adviseren. Zo volgden we allemaal een meerdaagse communicatiecursus om onze communicatiestijl en -inzet nog beter af te stemmen op de behoeften van samenwerkingspartners en inwoners van gemeenten.

In 2023 hebben we ook onze werkprocessen aangepast en onze systemen opnieuw ingericht om te kunnen communiceren met het Digitaal Stelsel Omgevingswet, dat de nieuwe wet ondersteunt. Ook in 2024 zijn we daar nog mee bezig, maar we kunnen nu al sneller schakelen met onze gemeenten.

We hebben ons werk anders ingericht en werken nu in drie teams onder regie van een interim teamleider. Natuurlijk zoeken we elkaar en elkaars expertise zéker ook teamoverstijgend op. Nieuwe overlegvormen zorgen voor

betere interne communicatie en kennisdeling en we kunnen elkaars werk makkelijker overnemen als dat nodig is.

Het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) ondersteunt de uitvoering van de Omgevingswet. Naast de omgevingsdocumenten en regels, komen ook vergunningaanvragen en meldingen binnen in het DSO en je kunt er samenwerken aan de behandeling van die verzoeken.

Bestuur en organisatie

Vereniging

Gelders Genootschap is een vereniging van 51 gemeenten in Gelderland, twee in Limburg en de gemeente Oss. Via de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering (ALV) hebben onze leden zeggenschap over onze koers en ons financieel beleid. Natuurlijk gaan we tijdens zo'n ALV ook breder met elkaar in gesprek over actuele ontwikkelingen.

Bestuur

Eind 2023 bestond ons bestuur uit:

- **Jan Markink**
(voorzitter en oud-gedeputeerde Gelderland)
- **Gerdo van Grootheest**
(vicevoorzitter en burgemeester Culemborg)
- **Patricia Hoytink-Roubos**
(burgemeester Overbetuwe)
- **Anne Janssen** (wethouder Wageningen en waargenomen door burgemeester Floor Vermeulen)
- **Ingrid Lambregts** (wethouder Doetinchem)
- **Peter Messerschmidt** (wethouder Apeldoorn)
- **Martijn Pijnenburg** (wethouder Harderwijk)

Bekijk ons
financiële jaar-
overzicht hier.

Wijzigingen bestuur in 2023

Voorzitter Walter Hamers nam vroegds afscheid en is opgevolgd door Jan Markink. Ook burgemeester van Westervoort en penningmeester Arend van Hout en burgemeester van Harderwijk Harm-Jan van Schaik namen afscheid.

Op de bestuurlijke agenda in 2023

In 2023 kwam het bestuur vier keer bij elkaar en sprak onder meer over de jaarcijfers, de voorbereiding op de Algemene Ledenvergadering, het fonds speciale projecten, huisvesting, wijzigingen in het bestuur, de Gelderse Prijs en allerlei actuele ontwikkelingen en projecten.

Bureau

Namens de vereniging adviseren en ondersteunen 38 medewerkers van het bureau van het Gelders Genootschap zijn leden.

Op onze website
lees je meer over
onze medewerkers!

ISO-audit 2023 goed verlopen

Met onze ISO-certificering tonen wij aan dat wij onze processen en prestaties continu verbeteren om onze gemeenten en andere relaties kwaliteit te bieden. We hebben inzicht in de behoeften van onze opdrachtgevers, sturen op de kwaliteit van onze dienstverlening en beheersen mogelijke risico's. In juli 2023 toonde een externe audit door bureau KIWA aan dat wij nog steeds aan de ISO-normen voldoen. We kregen ook een aantal tips om onze advisering en projectuitvoering te verbeteren en daar zijn we mee aan de slag.

Verbouwing kantoor

In 2023 werd het dak van ons kantoor vernieuwd. Daarbij is ook ingezet op verduurzaming van onze oude Oranjerie, door asbest te saneren en nieuwe, milieuvriendelijke isolatiematerialen toe te passen. In juli 2023 konden de steigers weer weg en is de tuin rondom het kantoor hersteld.

Ondernemingsraad

In de Ondernemingsraad praten, denken en beslissen medewerkers mee over de gang van zaken bij Gelders Genootschap. Op 1 januari 2023 waren dat: Elyse Storms-Smeets (voorzitter), Hans Pietersma (vicevoorzitter) en Martin van Bleek. In 2023 stond onder meer op de agenda: collegiaal contact, werkdruk en vacatures, digitalisering, de CAO en de verbouwing van het kantoor, waarbij verduurzaming en videobelwerkplekken belangrijke thema's waren.

Eind 2023 namen Madeline Roelofs (voorzitter), Roy Oostendorp en Nick van den Berg (per toerbeurt secretaris) de medezeggenschapstaken van hun collega's over.

Samenstelling commissies en kwaliteitsteams in 2023

De meeste gemeentes werken al jaren met brede, integrale adviescommissies voor omgevingskwaliteit. Nieuw onder de Omgevingswet is wel dat alle commissies minimaal twee erfgoeddeskundigen moeten hebben als er geadviseerd wordt over Rijksmonumenten. Bekijk de samenstelling van de commissies in 2023 en - voor het actuele overzicht - ook die in 2024 aan de slag zijn.

 Samenstelling commissies en kwaliteitsteams in 2023

GELDERS
GENOOT
SCHAP
stad en land

Leden Gelders Genootschap

Aalten Apeldoorn Arnhem Barneveld Berg
en Dal Berkelland Beuningen Bronckhorst
Brummen Buren Culemborg Doesburg
Doetinchem Druten Duiven Ede Elburg Epe
Ermelo Gennep Harderwijk Hattem Heerde
Heumen Lingewaard Lochem Maasdriel
Montferland Mook en Middelaar Neder-Betuwe
Nijkerk Nijmegen Nunspeet Oldebroek Oost
Gelre Oss Oude IJsselstreek Overbetuwe Putten
Renkum Rheden Rozendaal Scherpenzeel Tiel
Voorst Wageningen West Betuwe West Maas
en Waal Westervoort Wijchen Winterswijk
Zaltbommel Zevenaar Zutphen